

SOSIAALITYÖN PROFESSORIN KASVUKERTOMUS

Mikko Mäntysaari: *YTT, professori (emeritus), Jyväskylän yliopisto*

Pauli Niemelä: Aikamatka itseen. Nuoren papin mielenmuutos. Mediapinta, Tampere. 2020, 229 s.

Eläköityneet professorit tapaavat kirjoittaa elämäkertoja, joissa voitto seuraa toistaan. Menestykset opinnoissa, tohtoritoimista seuranneet kiireiset tutkijavuodet, joita ilkeät ja kateelliset kollegat koettavat joskus kompastuttaa, erinomaiset kansainväliset yhteydet ja aktiivinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen näyttävät olevan tavallisia. Tämä kaavamaisuus tekee näistä normielämäankerroista aika tylsää luettavaa.

Itä-Suomen yliopiston sosiaalityön emeritusprofessori Pauli Niemelä on kirjoittanut toisenlaisen teoksen elämästään. Itse asiassa kirja päättyy siihen, mistä monien muiden professorien omaelämäkerrat vasta pääsevät vauhtiin. Niemelän kirja on hyvin erilainen, ja siksi tekstiä lukee kuin dekkaria — mitähän seuraavaksi. ”Aikamatka itseen” kuvaa Pauli Niemelän henkilökohtaisia kriisejä ja kasvua. Kirja tutustuttaa meidät yksityiseen Pauli Niemelään. Kirjan idea on tutkia itseä, sitä prosessia, jossa Pauli Niemelästä tuli se mikä hän on. Tässä tarvitaan psykoanalyttista otetta. Hän tarkastelee sekä elämänsä kriisiytymistä että suhdettaan uskontoon ja papin kutsumukseen eräänlaisen itseanalyysin avulla.

Sosiaalityön akateeminen koulutus ja tutkimus kehittyivät 1980-luvun jälkipuoliskolla ripeästi. Tulevat keskeiset vaikuttajat nimitettiin professoreiksi kahden vuoden välein: Jorma Sipilä (s. 1944) Tampereen yliopistoon 1982, Kyösti Urponen (s. 1943) Lapin korkeakouluun 1984, Pauli Niemelä (s. 1946) Kuopion yliopistoon 1986 ja Georg Walls (s. 1933) Helsingin yliopistoon 1988. Niemelä loi Kuopion yliopistoon vahvan sosiaalityön tutkimuksen ja koulutuksen perinteen. Niemelä hoiti professuurinsa ohella merkittäviä hallinnollisia tehtäviä toimien muun muassa dekaanina ja yliopistonsa vararehtorina. Hän oli myös Diakoniamattikorkeakoulun rehtori vuosina 2000–2003.

”Aikamatka itseen” valaisee yhden ihmisen kokemuksen kautta, millaista reittiä päädytään sosiaalityön professoriksi. Monilla 1970-luvulla työnsä aloittaneilla sosiaalityön tutkijoilla oli taustallaan poliittinen radikalismi. Näin on ollut sekä kansainvälisesti että myös pohjoismaissa. Alalle päädytään myös kristillisen auttamisen traditiosta ponnistaen, ja mistä tiedämme, vaikka useinkin olisi kysymys myös henkilökohtaisen elämän kriiseistä.

Ennen merkittävää yliopistouraansa Niemelä toimi seurakuntapappina kolmen vuoden ajan ja sen jälkeen Helsingin seurakuntien yhteisissä tehtävissä, oppikoulupastorina. Juuri tähän aikaan ”Aikamatka itseen” liittyi.

Pauli Niemelä syntyi eteläpohjalaiseen maanviljelijäperheeseen. Lapsia oli viisi, Pauli toiseksi vanhin. Ajan tavan mukaan lapset joutuivat voimiensa mukaan osallistumaan talon töihin, raskaisiinakin. Seinäjoen lyseoon pääsy merkitsi oikeutta

olla pois kotoa, suoranaista juhlaa. Niemelällä oli rakastava äiti, mutta ankara isä. Isä oli sotainvalidi, oikeudenmukainen mutta etäinen. Oppikoulu oli kaukana, isä vei lapset koulutielle hevosella, jos sää sitä vaati. Murrosikä aiheutti ahdistusta ja synnintuntoa. Lavatanssit ja nuoret naiset vetivät puoleensa ja pelottivat.

Ylioppilastutkinnon jälkeen Niemelä päätyi opiskelemaan teologiaa. Hän suoritti teologian kandidaatin tutkinnon (1968) ja vihittiin papiksi 22-vuotiaana. Samoihin aikoihin Niemelä oli mennyt naimisiin ja perheeseen syntyi lapsi. Seurakuntapapin tehtävät olivat kiinnostavia ja tärkeitä, mutta kaikessa papin rooliin liittyvässä hän ei viihtynyt. Kolmen vuoden jälkeen Niemelä halusi kokeilla muutakin. Hän hakeutui uuteen tehtävään, jonka vuoksi hän joutui persoonallisuustestiin. Testiin sisältyneestä Rorschachin musteläiskätestistä tuli Niemelän siihenastisen elämän käännekohhta. Hän näki yhdessä läiskässä pelottavan hahmon, ”monsterin”, ja sen myötä hän ymmärsi elämänsä muutoksen tarpeen. Tästä käynnistyi usean vuoden mittainen kriisi, josta seurasi avioero ja lopulta myös luopuminen kirkollisesta urasta.

Elämänkriisin voittaminen oli kovan työn takana. Niemelä kuvaa tätä prosessia yksityiskohtaisesti pohtien tapahtunutta psykoanalyttisen ja psykodynaamisen tradition käsitteillä. Myös suhdettaan kristinuskoon ja kirkkoon Niemelä pohdii Freudin avulla. Hän oli perehtynyt jo opiskeluaikanaan Freudiin, mutta itseanalyysinsä apuna hän käytti pientä Stig Björkin kirjoitusta.

Niemelä kuvaa äitinsä uskonnollisuutta körttiläisyydeksi. Sosiaalityön suomalai-

sen oppihistorian kannalta on kiinnostavaa, että sosiaalityön professorikunnassa on ollut useita henkilöitä, joiden lapsuuden kodissa on ollut körttiläisyyttä.

Vaikea suhde isään näkyi nuoren Niemelän jumalasuhteessa: ”Isä Jumala” on ankara ja vähän arvaamaton, Vanhan testamentin Jumala. Itseanalyysi muutti Niemelän suhdetta uskontoon: usko tuonpuoleiseen menetti merkitystään, samoin monet teologiset kysymykset.

Kristinuskoa pohtiessaan Niemelä viittaa Antti Eskolaan, joka eläköidyttyään kirjoitti hengellisistä kokemuksistaan. Toisin kuin maallikko Eskola, Niemelä on pappi ja teologian lisensiaatti (1976). Niemelä suhtautuu kristinuskon perinteiseen tulkintaan (”kansanuskoon”) huomattavasti Eskolaa kriittisemmin. Niemelä hakee Uudesta testamentista tulkintaa siitä, mitä Jeesus todella sanoi. Tässä hän käyttää professori Heikki Räisäsen kriittisen raamatuntutkimuksen tuloksia. Synoptisten evankeliumien ja niiden avulla rakennetun nk. Q-lähteen pohjalta Niemelä päättelee, että Jeesuksen alkuperäinen viesti on kirkoilta unohtunut. Olennainen havainto on uudesti syntymisen tulkinta mielenmuutoksena. Uudestisyntyminen tarkoittaa sitä, että ihmisen koko mieli muuttuu. Mielen muutos näkyy tämänpuoleisen elämän muutoksena.

Itseanalyysin tuloksena syntynyt ”eheytyminen” johti uskonnollisuuden hiipumiseen, mutta kristillisyyden avautui hänelle uudella tavalla. Hän säilytti kirkon jäsenyyden eikä luopunut pappeudestaan.

Pohdintojensa tuloksena Niemelä on päätenyt teoriaan ihmisen tajunnallisesta osajärjestelmästä, jota hän esittelee kirjan

päättävässä liitteessä. Tajunnalla on kolme ulottuvuutta: tunnetajunta, tietotajunta ja tahtotajunta. Tajunnalla kerrostumarakenteella on kolme kehitystasoa: animaallinen, humaninen ja moraalinen. Mielen muutosprosessien tarkastelu on johtanut hänet pohtimaan eräänlaista metaevoluition teoriaa. Tästä laajemmin ks. Niemelä (2014).

Pauli Niemelän ”Aikamatka itseen” on erittäin kiinnostavaa luettavaa kaikille professori Niemelän tunteville. Kirja olisi toki tarvinnut toimittamista. Tekstissä on toistoa ja myös kirjan rakenne on minusta monimutkainen. Erityisesti psykoanalyttinen tulkinta kirjoittajan kasvusta ja kehityksestä olisi kaivannut tiivistämistä. Kirjassa ei ole lähdeluetteloja, eikä sitä muutenkaan ole tarve arvioida tieteellisenä tuotoksena. Silti on merkillepantavaa, että Niemelä ei keskustele toisten psykoanalyysia hyödyntäneiden teologien kanssa.

Sosiaalityöstä kirjassa puhutaan vain vähän. Lähinnä Niemelä näkee sosiaalityön yhtenä diakonian lajina.

Niemelä on uskaltanut kirjoittaa hyvin henkilökohtaisesti. Hän sanoo kirjan lopulla, että ei olisi voinut kirjoittaa tätä vanhempiensa eläessä. Hän ei olisi halunnut järkyttää äitiään tulkinnallaan uskonnosta, eikä myöskään loukata sodassa vammautunutta isäänsä. Hän ei olisi voinut kirjoittaa kirjaa myöskään virassa ollessaan, koska tämän kirjan kaltaiset pohdinnat eivät olisi olleet mahdollisia akateemisessa johtoasemassa olevalle henkilölle. Niemelän mukaan jotkut yliopistoihmiset eivät ole ”päässeet irti siitä, että olin yhdeltä taustaltani pappi, vaan kuljettivat

sitä mukanaan, aina hieman negatiivisella tavalla siitä pyrkien tölvimään” (s. 206).

Vähän samaa sanoi Antti Eskolakin omista uskonnollisista pohdinnoistaan. Mitä tämä kertoo suomalaisesta yliopistoelämästä? Ei ainakaan kovin hyvää. Olemmeko niin ahdasmielinen yhteisö, että vapaampi pohdinta uskonnosta leimaa tutkijan ja pilaa hänen maineensa?

KIRJALLISUUS

Niemelä, Pauli (2014) Systemaattinen ihmiskäsitys. Ihminen järjestelmänä: Rakennelma (3³) ja toiminta (3x3). United Press Global.

KESKUSTELUAPUA MENETELMÄPOHDINTOIHIN

Päivi Rantala: *FT, laadullisten tutkimusmenetelmien yliopistonlehtori, Lapin yliopisto*

Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 2020, 380 s.

Professori Anu Puusan ja emeritusprofessori Pauli Juutin toimittama uutuuskirja tarkastelee laadullista tutkimusta ja sen luonnetta monipuolisesti. Tekijät ovat omien sanojensa mukaan halunneet tehdä kirjan, jossa laadullisen tutkimuksen taustaoletuksia, lähestymistapoja, menetelmiä ja etenemisprosessia kuvataan riittävän kattavasti ja ennen kaikkea ymmärrettävästi.

Menetelmäoppaan kirjoittaminen on haastavaa: miten avata yhdessä teoksessa sekä tieteenfilosofisia lähtökohtia ja käytännön ratkaisuja analyysiprosessissa että esitellä lukuisia erilaisia lähestymistapoja, menetelmiä ja tutkimusotteita?

Laadullista tutkimusta esimerkkien kautta analysoivia menetelmäoppaita on suomeksi kirjoitettu muutama, ja niihin viitataan etenkin kandi- ja maisteritason opinnäytetöissä ahkerasti. ”Eskola-Suoranta” (1998), ”Alasuutari kakspistenolla” (2012) ja ”Tuomi-Sarajärvi” (2002) ovat kuluneet lukijoiden käsissä, ja niistä on otettu lukuisia uusia painoksia. Laadullinen tutkimus on vuosikymmenten aikana mennyt eteenpäin ja uudistunut monilla tavoilla; Puusan ja Juutin uusi teos tulee siis tarpeeseen. Se tarjoaa myös uudenlaisen näkökulman painoutuessaan kauppatieteiden ja organisaatiotutkimuksen kentälle.

Kirjaan on kirjoittanut laaja joukko asiantuntijoita. Lähes nelisataasivuinen kirja on jaettu viiteen osaan ja 21 artikkelia avaavat kukin omaa teemaansa. Teos lähtee liikkeelle laadullisen tutkimuksen määrittelystä, taustaoletuksista ja tieteenfilosofisista lähtökohdista, joista se etenee laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin. Osiot Laadullisen tutkimuksen aineiston hankintamenetelmät ja Laadullisen aineiston analyysi johdattavat lukijan konkreettisten ja periaatteellisten ratkaisujen pariin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, arviointia ja uskottavuutta käsitellään omassa osiossaan. Viimeinen osio käsittelee erilaisia laadullisen tutkimuksen lähestymistapoja.

Teksteissä käsitellään esimerkiksi tutkimusotteen valintaa sekä tutkijan paikantumista ja esioletuksia. Oman osansa saavat laadullisen tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden pohtiminen sekä käsitteiden valinta ja teoreettisen viitekehyksen rakentaminen.

Teoksen lukemalla saa varsin kattavan kuvan laadullisesta tutkimuksesta. Teos auttaa pohtimaan tutkittavan aiheen merkitystä ja ajankohtaisuutta, lähestymistavan valintaa, argumentointia sekä rajausten ja valintojen tekemistä. Tutkimuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin teos antaa myös hyviä välineitä etenkin aloittelevalle, mutta myös pidemmälle ehtineelle tutkijalle. Tarkemmin esitellään tapaustutkimus, toimintatutkimus, narratiivinen lähestymistapa, diskurssianalyysi, Grounded Theory, autoetnografia, fenomenologia sekä monimenetelmätutkimus. Myös poststrukturalistisesta näkökulmasta on oma lukunsa.

Jokaiseen osioon johdattaa toimittajien kirjoittama tiivis alustus. Kirjaa voikin lukea paitsi alusta loppuun, myös lähde-teoksen lailla: mitä teoria nyt oikeastaan tarkoittikaan? Miten analyysi määritellään? Itse opetan laadullisia tutkimusmenetelmiä ja olen jo paitsi vinkannut opiskelijoille teoksen artikkeleja luettavaksi, myös kirjannut ylös kysymyksiä ja pohdintoja omaan tutkimukseeni liittyen. Esimerkiksi tutkimussuunnitelmaa laatiessa teos toimii oivallisena apuna: se auttaa vastaamaan kysymyksiin mitä ja miten on mahdollista tutkia, millaista tietoa tavoitellaan, millaisia kysymyksiä ilmiöstä olen kysymässä ja millaisia ehtoja tiedon tuottamiselle on.

Metodioppaan kirjoittaja kohtaa aina kysymyksen yksittäisen ja yleisen yhdistämisestä; miten avata aihetta riittävästi yleisesti, mutta kuitenkin konkreettisesti esimerkkien kautta? Tutkimuksen tekemistä oppii parhaiten tekemällä itse ja lukemalla hyvin tehtyjä tutkimuksia. Mitä metodioppaista siis voi oppia, ja millä yleisyystasolla niissä pitäisi liikkua? Tutkimusmenetelmät eivät koskaan ole irrallaan todellisuudesta, niistä ilmiöistä, joita tutkimuksissa tarkastellaan.

Teos on suunnattu opiskelijoille, jatko-opiskelijoille ja tutkijoille. Teoksen nimi ohjaa lukemaan teosta yleisoppaana: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Täysin nimensä mukainen teos ei kuitenkaan ole. Esimerkit tulevat pääosin kauppatieteiden sekä organisaatio- ja johtamistutkimuksen kentältä. Laadullista tutkimusta sovelletaan hyvin laajasti monilla tieteenaloilla kuten yhteiskunta- ja kasvatustieteissä, humanistisissa tieteissä sekä terveystieteissä. Jokaisella alalla on omat keskustelunsa, joten yhtenäisen teoksen tekeminen on tästäkin näkökulmasta lähes mahdotonta. Teoksen ohjautuminen kauppatieteisiin ja organisaatiotutkimukseen olisi ollut hyvä huomioida selkeämmin. Vaikka monet menetelmälliset ja tieteenfilosofiset kysymykset ovatkin yhteisesti jaettu- ja, eroja on esimerkiksi kielenkäytössä, käytettävissä aineistoissa ja myös siinä, mihin tutkimus kohdistuu. Alaotsikko voisikin selkiyttää ja myös auttaa lukijaa hahmottamaan, missä keskusteluissa liikutaan ja miten ja miksi rajaukset on tehty. Ainakin itselläni heräsi kysymys, miksei teoksessa käsitellä lainkaan sitä, millä tavoin esimerkiksi materiaallinen ja posthumanistinen käänne ovat vai-

kuttaneet laadullisiin tutkimusmenetelmiin. Samoin reflektiivinen pohdinta viimeaikaisesta postkvalitatiivisesta keskustelusta olisi osoittanut ajassa kiinni olemista.

Teos edustaa ajattelutapaa, jossa laadullisen tutkimuksen kohteeksi asetetaan ihminen ja vielä erityisesti subjektiiviset kokemukset. ”Laadullisen tutkimuksen keskeinen ominaispiirre on se, että se perustuu ihmisten subjektiivisten kokemusten ja näkemysten tarkasteluun. Laadullisen tutkimuksen ytimessä on aina ihminen, ja siinä pyritään ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien näkökulmasta.” (s. 59) Tämä herättää kysymään, onko subjektiivinen kokemus todella aina laadullisen tutkimuksen ytimessä. Jos tutkimuksessa tarkastellaan esimerkiksi laajoja poliittisia ilmiöitä tai mentaalisia rakenteita, kenen subjektiivisesta kokemuksesta silloin puhutaan? Ja entä jos kohde ei olekaan ihmishenkilö? Olisin kaivannut enemmän keskustelua siitä, miten laadulliset menetelmät muuttuvat, kun tutkimuksen keskiössä ei enää ole ainakaan itsestään selvästi ihminen.

Laadulliseen tutkimukseen liittyy oleellisesti kirjoittaminen, ja esimerkiksi sosiaalityössä puhutaan kirjoittamisesta monin käsittein – tutkimus, tutkielma, käsikirjoitus, kirjoittamisen prosessi, paperi... Tässä teoksessa käytetään kuitenkin systemaattisesti mutta perustelematta sanaa ”tutkimusraportti”, joka johdattaa pelkistämään kirjoitusprosessin pelkästään tutkimustulosten raportoinniksi. Tämä tuskin on teoksen tarkoitus, mutta valintaa olisi ollut syytä avata hiukan. Ainoastaan autotnografiaa käsittelevässä artikkelissa

(Carol Kiriakos ja Janne Tienari) pohditaan laajemmin kirjoittamista osana tutkimuksen tekemistä.

Itsensä laajana kuvaavassa teoksessa olisi ollut syytä käsitellä aineistoja monipuolisesti; tällaisenaan teos antaa varsin rajatun kuvaa laadullisen tutkimuksen koko kentästä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään hyvin monentyyppisiä aineistoja kuten tekstiaineistoja, digitaalisia aineistoja, sosiaalisen median aineistoja, dokumentteja, asiakirjoja ja myös kuvallisia aineistoja. Teoksesta saa pitkälti kuvan, että laadullinen tutkimus perustuu pääosin haastatteluihin. Myös avoimet aineistot (esim. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto) olisi ollut hyvä nostaa esiin.

Teoksen ansiot ovat kuitenkin kiistattomat, etenkin konkreettisissa, valintoja ja rajauksia esittelevissä artikkeleissa. Anu Puusa ja Pauli Juuti avaavat teoreettisen viitekehyksen rakentamista ja käsitteiden valintaa erinomaisen hyvin luvussa Laadullisen tutkimuksen olemus. Anu Puusan artikkeli esittelee esimerkiksi refleksiivisen haastattelun, jota en muista metodioppaissa juuri käsitellyn – joskin voidaan pohtia, miksi haastatteluaineistoista tarvittiin erillinen artikkeli, kun pari vuotta aiemmin on julkaistu kattava Tutkimus-haastattelun käsikirja (Hyvärinen ym. 2017). Anu Valtosen ja Meiju Viitaseen artikkeli ryhmäkeskustelusta on erittäin hyvin jäsenetty ja havainnollinen, ja siitä saa myös konkreettisia vinkkejä esimerkiksi erilaisten aineistojen käyttöön. Leena Koski onnistuu dialogista tematisointia käsittelevässä artikkelissaan yhdistämään yleisen, teoreettisen ja käytännöllisen tason sekä tutkimus-

eettiset kysymykset ja tutkimukselliset periaatteet.

Parhaimmillaan metodioppaat tarjoavat lukijalle oikopolkuja tutkimusviidakkoon. Tässä teoksessa esimerkiksi Grounded Theorya käsittelevä artikkeli tarjoaa tällaisen väylän, jossa lähestymistapa asetetaan kontekstiin ja lukijaa autetaan tulkitsemaan laajaa kenttää ja monisyisiä keskusteluja. Monimenetelmätutkimusta käsittelevä teksti asettaa kiinnostavan haasteen: olisiko menetelmäopetuksessakin mahdollista siirtyä ongelmalähtöiseen oppimiseen?

Kokonaisuudessaan teos herättää pohdittamaan, mitä ja miten laadullinen tutkimus on, ja miten sitä itse soveltaa. Jokainen opiskelija ja tutkija joutuu väistämättä miettimään tieteenfilosofiaan, tutkimusasetelmaan, etiikkaan, luotettavuuteen ja rajaamiseen liittyviä kysymyksiä. Paitsi sovellettavaa ja käytettävää ohjeistusta, tekstistä voi siis hakea myös vertailupohjaa ja keskusteluapua. Tieteelliseen lukemiseen kuuluu kriittisyys, ja myös tämän teoksen avulla voi harjoitella pohtivaa ja arvioivaa luentaa: mistä asioista olen samaa mieltä, missä kohtaa ajatukseni eroavat esitetyistä? Miten itse soveltaisin teoksen oppeja?

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti (2012) Laadullinen tutkimus 2.0. 1. painos. Tampere: Vastapaino.
 Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 1. painos. Tampere: Vastapaino.
 Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvaara, Johanna (toim.) (2017)

Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
 Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002)
 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
 1. painos. Helsinki: Tammi.

SOSIAALITYÖN HISTORIALLISIA KÄÄNTEITÄ PAIKALLISTAMASSA

Marjo Kuronen: *PhD, sosiaalityön professori, Jyväskylän yliopisto*

Johanna Moilanen & Johanna Annola & Mirja Satka (toim.): *Sosiaalityön käänneet*. SoPhi, Jyväskylä. 2020, 301s.
 Verkossa avoimesti saatavana osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8041-2>

Uusin sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja, Johanna Moilasan, Johanna Annolan ja Mirja Satkan toimittama *Sosiaalityön käänneet* julkaistiin sosiaalityön tutkimuksen päivillä Kuopiossa helmikuussa 2020. Se paneutuu sosiaalityön, mutta laajemminkin sosiaalipalveluiden ja sosiaaliturvan suomalaiseen historiaan eri tulokulmista. Kirjoittajina on sekä sosiaalityön että historian tutkijoita, mikä on avaus hedelmälliselle monitieteiselle vuoropuhelulle. Näiden tieteenalojen suhteita tarkastelevat kirjassa erityisesti toimittajat johdannossaan sekä osin myös Juha Hämäläinen ja Timo Toikko kirjan päättävässä historiatietoisuuden merkitystä käsittelevässä luvussa.

Teos on jaettu, ehkä vähän keinotekoisesti, neljään osaan, jotka on nimetty Toimijoiden tarinat ja modernisaatio, Ammatillisten menetelmien tarinat, Ammattikäytäntöjen tarinat

ja viimeisenä osana Historian tietämisen merkitys, joka sisältää vain edellä mainitun Hämäläisen ja Toikon luvun. Muissa osissa on kolme lukua kussakin.

Ensimmäisen osan avaa Johanna Annola tarkastelemalla neljän köyhäntalon ja sittemmin kunnalliskodin johtajan, Hanna Tammisen, Dagmar Forssin, Elin Aarrevaaran ja Maria Pennasen kokemuksia vuosilta 1890–1960. Pitkälle 1900-luvulle köyhäinhuolto perustui laitospäiseen järjestelmään, joka tarjosi perusturvan niille, joilla ei ollut riittävästi varallisuutta tai perhettä huolehtimassa. Köyhäntalon johtaja oli sosiaalialan ensimmäinen naisille soveliaaksi katsottu ammatti, johon oli tarjolla jonkinlaista koulutustakin. Köyhäntalot ja kunnalliskodit pyrkivät olemaan pitkälti omavaraisia, joten johtajan tuli tuntea niin maanviljelystä, taloutta kuin hoivatyötäkin. Annola kuvaakin aineistosta kuultavaa uupumusta ja yksinäisyyttä, mutta myös virinnyttä ammattiyhdistystä vaativasta tehtävästä.

Minna Harjula on puolestaan haastatellut yhden kaupungin kahden sukupolven kunnallisia sosiaalityöntekijöitä. Ensimmäiset 23 haastattelua on tehty 1980-luvun lopulla ja uusimmat 13 haastattelua 2018. Heidän kokemuksensa kantavat sotien jälkeisestä ajasta nykypäivään saakka. Haastattelut kertovat sosiaalityön ammatillistumisesta ja akatemisoitumisesta ja pyrkimyksestä pois köyhäinhuollollisesta painolastista, mutta samalla jatkumona tietystä asiakaslähtöisestä orientaatiosta, jota molemmat sukupolvet ovat pyrkineet toteuttamaan. Harjulan tutkimus tulee kirjassa lähimmäiseksi sosiaalityön 'ydintä' ja kerätty aineisto on jo sinällään tärkeä

ja toivoisin sen olevan laajasti tutkijoiden hyödynnettävissä.

Ensimmäisen osan päättää Pirkko-Liisa Rauhalan ja Timo Harrikarin luku, jossa he analysoivat sosiaalityön historiaa ja käännteitä modernisaation ja kansainvälisten vaikutteiden valossa. Luku on otteeltaan muista, suomalaiseseen kontekstiin ja rajatun ilmiön analyysiin perustuvista luvuista poikkeava, ja käsittelee paljon samoja teemoja kuin kirjoittajien edellisenä vuonna ilmestynyt kansainvälinen teos. On kuitenkin hyvä, että lukijat saavat sen kiinnostavista keskusteluista väläyksen myös suomaksi.

Toisen osan kolme lukua käsittelevät kukin tiettyä suomalaisen sosiaalihuollon osa-aluetta ja niiden historiallista kehittymistä: psykososiaalista päihdetyötä, perheasioiden sovittelua sekä kasvatus- ja perheneuvolatyötä, tehtäväkenttiä, joista on olemassa vain vähän tutkimusta. Kaikki kolme lukua perustuvat pääosin aiempaan kirjallisuuteen ja dokumenttiaineistojen analyysiin. Katja Kuusisto ja Johanna Ranta esittävät, että suomalaisen päihdetyön erityispiirteenä on sosiaalityön pitkäaikainen ja vahva rooli, joka tosin on viime vuosikymmeninä kaventunut lääketieteellisen otteen puristuksessa. Psykososiaalisen lähestymistavan ja samalla sosiaalityön kulta-ajaksi he jäsensivät ajan 1950-luvulta 1980-luvulle, jolloin päihdeongelmat kytkettiin vahvasti yhteiskunnallisiin ongelmiin, tutkimustieto lisääntyi ja työmenetelmiä kehitettiin.

Eroauttaminen on viime vuosina nousut vahvasti kehittämisen kohteeksi ri-

taisten erojen, huoltajuusriitojen ja josain määrin myös niihin kytkeytyvän väkivallan noustua esiin niin ammattikäytännöissä kuin mediajulkisuudessaakin. Siksi Marina Bergman-Pyykkösen, Vaula Haaviston ja Synnöve Karvini-Niinikosken perheasioiden sovittelun historiallisia vaiheita tarkasteleva luku on erityisen kiinnostava ja antaa perspektiiviä nykykeskusteluihin. Vaiheet kytkeytyvät myös avioliiton ja -eron saamiin yhteiskunnallisiin merkityksiin. Kirjoittajat kiteyttävät perheasioiden sovitteluun eri aikoina liittyneet jännitteet ihmisten itsemääräämisoikeuden ja yhteiskunnallisen (perhemoraalin) kontrollin jännitteiksi.

Perhetematikassa pitäytyy myös Sirkka Alhon kasvatus- ja perheneuvolatyötä käsittelevä luku. Hän analysoi sen historiaa viiden avainkäänteen kautta, jotka ajoittuvat 1800-luvun lopulta nykypäivään. Kuten Kuusisto ja Ranta päihdetyön yhteydessä, myös Alho näkee kasvatus- ja perheneuvolatyön psykososiaalisena sosiaalityönä, joka on alusta saakka toteutunut enemmän tai vähemmän toimivassa moniammatillisessa yhteistyössä ja suhteessa muihin palvelujärjestelmiin.

Ammattikäytäntöjen historiaa tarkastelevan osan aluksi Paula Salenius, Antti Malinen ja Pirjo Markkola analysoivat lastensuojelun perhehoidon sääntelyä ja käytäntöjä Suomen ensimmäisen lastensuojelulain aikaan 1930-luvun puolivälistä 1980-luvun alkuun. Tutkimuksen virittäjänä on ollut muutama vuosi sitten valmistunut lastensuojelun sijaishuollon menneisyyselvytys, joka hätkähdyttävästi osoitti perhehoidon epäkohtia ja lasten kaltoinkohtelua si-

joitusperheissä. Perhehoidon kriittinen analysointi on tärkeää paitsi siksi, että se on jäänyt laitoshoidon tutkimuksen varjoon, myös perhemuotoisen hoidon idealisoinnin ja priorisoinnin vuoksi.

Lastensuojelun historiaa tarkastelevat myös Johanna Moilanen ja Johanna Kiili käsittelemällä suojeluvallan muuttumista tukihenkilötoiminnaksi paneutuen erityisesti lasten ja aikuisten suhteiden muutokseen hyödyntäen Bourdieun relationaalista sosiologiaa. Heidän mukaansa siirryttäessä suojeluvallasta tukihenkilötoimintaan 1960- ja 70-lukujen taitteessa, aikuisen auktoriteetin ja lasten kontrollin ja yhteiskuntakelpoisiksi kasvattamisen sijaan ideaaliksi muotoutui tasavertainen suhde ja kontrollin sijasta tukeminen. Myös lasten oikeudet alkoivat saada enenevästi sijaa. He tulkitsevat muutosta sukupolvisuhteiden jopa radikaalina murroksena, mutta vanha ja uusi elivät käytännöissä kuitenkin limittäin.

Osan lopuksi Marko Tikka analysoi vuonna 1919 alkanutta sotilasavustusta yhtenä ensimmäisistä sosiaaliavustuksista ja avustuksena, jota avustettavan ei tarvinnut maksaa takaisin. Hän tarkastelee erityisesti avustuksen myön-

tämistä kunnan poliittisten päättäjien tehtävänä ja osana kehittyvää kunnallista demokratiaa. Hän näkee sotilasavustuksen myös merkittävänä avauksena suomalaisen hyvinvointivaltion kehittymiselle ja uudentalaiselle ajattelulle.

Suomessa on toistaiseksi tehty melko vähän sosiaalityön historiaan puretuvaa tutkimusta ja se on keskittynyt ennen kaikkea lastensuojelun historiaan. Lasten ja perheiden kanssa tehtävän työn kehittyminen saa tässäkin teoksessa näkyvän sijansa, mutta myös muita sosiaalialan kenttiä on mukana ja niiden analysoitavat käänneet myös linkittyvät toisiinsa. Teos on tervetullut lisä suomalaisen sosiaalityön historiatietoisuuden kasvattamiseen, vaikka yksi kirja ei tietenkään kaikkia tutkimuksen aukkoja pysty paikkaamaan. Kirjan toivoisi tulevan myös opetuskäyttöön, sillä opiskelijoiden on tärkeää nähdä sosiaalityön käänneitä ja pitkiä linjoja, jotta nykykäytännöt eivät näyttäytyisi heille ainoina mahdollisina. Kirjan opetuskäyttöä ja muutenkin saatavuutta helpottaa sen julkaiseminen avoimena sähköisenä kirjana, vaikka olisin toivonut, että halukkaat voisivat myös hankkia oikean kirjan käsiinsä.